

NEDERLANDS TIJDSCHRIFT VOOR VELDBIOLOGIE
OPGERICHT DOOR E. HEIMANS, J. JASPERS Jr EN JAC. P. THIJSSE

Wilde planten in mijn tuin

P. ZONDERWIJK.

Wie er belangstelling voor heeft om meer over het leven van wilde planten te weten te komen moet er dagelijks mee omgaan. Dat is bijvoorbeeld mogelijk in een terrein niet ver van Uw woning gelegen, zodat een dagelijks bezoek uitvoerbaar is, maar U bent in nog gelukkiger omstandigheden wanneer U over een eigen stukje tuin beschikt waarin U de planten zelf kunt brengen en hun gedrag volgen. In feite is voor dat doel een klein stukje al voldoende.

Gaarne wil ik met U een wandeling door mijn tuin maken en U daardoor wellicht activeren om ook wat meer op de afzonderlijke wilde planten te letten. Het is er mij nooit om begonnen geweest, in eerste in-

stantie zeer bijzondere, zeldzame soorten — die zeer specifieke milieu-omstandigheden vereisen — te verzamelen en te kweken. Om de vereiste groeiomstandigheden bv. voor Vetblad of Beenbreek na te bootsen, moet aan zó veel voorwaarden worden voldaan, dat het resultaat vaak maar pover uitvalt, of de strijd tegen het „onkruid”, d.w.z. tegen de planten die men daar op dat moment liever geen concurrentie met ze aan ziet gaan, maar wordt opgegeven. Bovendien zijn de biotopen van dergelijke soorten vaak zo zeldzaam geworden, dat het lang niet altijd verantwoord is, er planten uit te steken. Beter zou in zo'n geval dan nog van zaden kunnen worden uitgegaan.

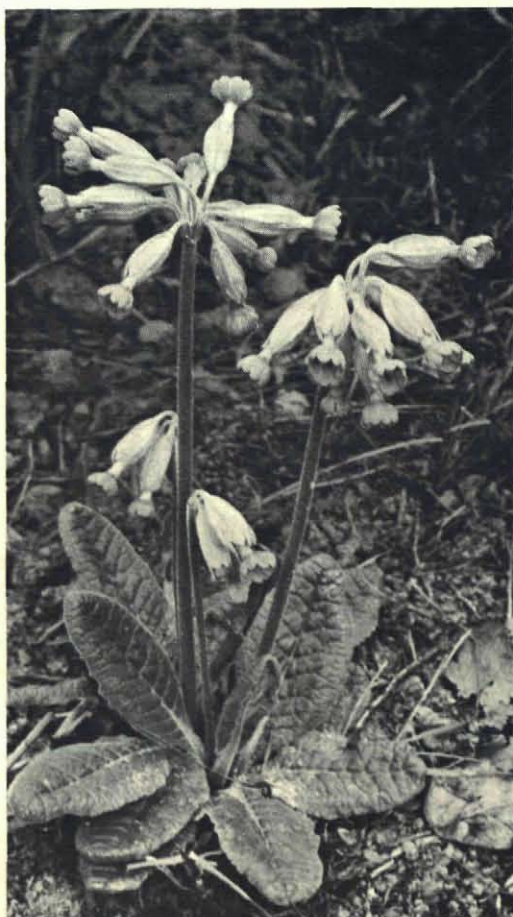

Fig. 1. *Echte sleutelbloem* in bloei.

In het verleden ben ik trouwens wel eens bezig geweest met een aantal zeldzamere planten, nl. toen ik een orchideeën-tuin wilde aanleggen. Ik beschikte op een gegeven moment over 14 soorten en nog met een gerust geweten over de plaats van herkomst ook! Voor vele bleek het ondanks alle goede zorgen uitermate moeilijk om hun voortbestaan te verzekeren of uitbreiding door zaad mogelijk te maken, maar eerlijk gezegd werd ik inmiddels in toenemende mate geboeid door allerlei andere plantesoorten, die en passant met de polletjes waren meeg gekomen en zich er wél thuis voelden en zich wilden uitbreiden, zodat ik de „kweek”,

op enkele gemakkelijke soorten na, tenslotte heb opgegeven. Al een dikke tien jaar doe ik nu op hetzelfde stukje van mijn tuin waarnemingen aan alle mogelijke soorten wilde planten.

Mijn tuin bestaat uit droge grofkorrelige humus- en mineraalarme zandgrond, die ik plaatselijk heb verrijkt, bv. met kalkmergel, wat klei, wat organisch afval, of wat leem om de grond ten dele ondoorlatend te maken. Ook heb ik er enig reliëf in aangebracht o.a. met een stukje dijkelling. Een gedeelte is zonnig, bv. dat met mijn dijkelling van 1½ m hoogte, een ander gedeelte is half-beschadwd. Met licht en schaduw plus de variatie in vruchtbaarheids- en vochttoestand heb ik op die samen slechts 125 m² mijn handen vol met genieten, waarnemen en aantekeningen maken.

Behalve de meeste orchideeën laat mijn grond ook bepaalde andere plantesoorten nauwelijks toe, d.w.z. wanneer ik die erin breng kunnen zij zich ternauwernood handhaven, en ze breiden zich vegetatief en zeker generatief niet uit. Andere daarentegen doen het verrassend goed en daarvan worden de belangrijkste hieronder beschreven. In vergelijking met andere omstandigheden in het verleden opgedaan, is het wel mijn ervaring dat men beter van een arme grond kan uitgaan dan van een rijke om een zo groot mogelijke verscheidenheid aan soorten te verkrijgen.

Ik raad U aan de tuin niet meteen propvol te planten. U zou er dan nl. weinig van te zien krijgen hoe planten die zich uitsluitend door zaden in stand moeten houden, zich elders op onverwachte — maar door hen duidelijk uitgekozen — plaatsen vestigen. Op de oorspronkelijke plaats is de plant dan soms allang onder de concurrentie van anderen bezweken!

Als de winter zacht is geweest, kan ik midden februari onder het kwinkeleren van de

mezen en het in de knoppen van de struiken pikken door Goudvinken, bij het „schoonmaken” van de tuin al waarnemen hoe de eerste planten op verschillende wijzen ontspruiten. Opvallend is het dan ook te zien dat soorten als Gevlekte aronskelk, Daslook, Gewone vogelmelk en Muskuskruid vorst van 5 à 6° C ogenschijnlijk gemakkelijk verdragen. Dit jaar bv. had de zachte winter uitzonderlijk vroeg uitlopen van de voorjaarsplanten toegestaan, maar toen kwam er in de eerste week van maart zware vorst tot -14° C! De Sneeuwkllokjes lagen dagenlang verslagen terneer en herstelden zich naderhand warempel ook nog, hoewel de verdere bloei toen maar kort meer duurde.

Mijn grond is eigenlijk te arm voor de moedige Sneeuwkllokjes: ik krijg er elk jaar minder. In hun buurt groeit het Look zonder look veel beter! De rozetjes daarvan hervatten hun groei al midden maart met mooi gevormde donkergroene bladeren en donkerpurperen stelen. Korte tijd daarna verschijnen er plotseling massaal kiemplanten in de omgeving van de moederplanten van vorig jaar. Zij zullen zich in de loop van het seizoen tot rozetten ontwikkelen die het volgend jaar tot bloei komen en daarna als echte tweejarige planten afsterven. Zo graag zou ik er bij het opgroeien de rupsen van de Oranjetip eens op aantreffen. De vlinders vliegen wel af en toe rond, maar het zal er ook wel aan liggen dat ik te weinig getraind ben in het herkennen van de rupsen; dit-zelfde geldt voor het Citroentje, dat bepaald een geregelder bezoeker in mijn tuin is en waarvan ik ook de op Sporkehout levende rupsen, die al een even sterke camouflage vertonen, nooit kan vinden!

Hoewel het niet de bedoeling is in dit artikel de aandacht op een vergelijking in de fenologische ontwikkeling van de planten in de verschillende jaren te vestigen, neem ik wel

ongeveer de in het algemeen voorkomende natuurlijke opeenvolging in bloei van planten in mijn tuin als leidraad voor mijn wandeling.

Zowel in het open terrein als onder de nog nauwelijks uitlopende struiken van mijn boshoeke zetten mijn Sleutelbloemen, resp. de Echte (fig. 1) en de Slanke, hun groei, ondanks koude nachten in maart, zichtbaar voort. Met verfrommeld blad komt eind maart ook de Voorjaarshelmbloem uit haar schede tevoorschijn, altijd iets later dan haar familielid de Holwortel (fig. 2), die in gebogen toestand boven de grond komt. Ook de spruiten van Mannetjesorchis zijn in een kalkrijk gedeelte tot ontwikkeling gekomen. Wanneer men over een redelijke oppervlakte beschikt, is een hoekje met Groot hoefblad, vooral in het voorjaar de moeite waard. Evenals bij Klein hoefblad komen de bloemen nog vóór de bladeren tot ontwikkeling.

Fig. 2. *Holwortel*, die de hommelmkoninginnen zo goed weten te vinden.

Fig. 3. De rijk bloeiende Gevlekte dovenetel.

Eerst wachten de dikke paarse bloemknoppen, zorgvuldig in schutbladen verborgen, tot de omstandigheden gunstig zijn en dan barsten zij plotseling open. De vrouwelijke planten zijn misschien in hun bloeiwijze eerst iets minder spectaculair, maar als de mannelijke hun stuifmeel eenmaal hebben prijs gegeven, richten de vrouwelijke bloeiwijzen zich na een aantal buigingen weer op om dan in mei met sierlijke vruchtpluiskouders hun nageslacht kansen te geven.

De vroegst bloeiende plant of liever struik is overigens altijd het Peperboompje met bijzonder geurige paarse bloempropjes, waarbij ik het dan betreur dat er zo vroeg nog nauwelijks een Kleine vos of Citroentje tevoorschijn is gekomen om er ook van te genieten. Maar gelukkig bloeit het vrij lang! De bloei van kruidachtige bosplanten begint

volop in de eerste helft van april: Speenkruid, Bosanemoon, Voorjaarshelmbloem, Holwortel, Breed longekruid, Maarts viooltje en sleutelbloemen. Als de grond plaatselijk maar humusrijk en wat kalkhoudend genoeg is kan Muskuskruid zich tot een fraai tapijt ontwikkelen. Het is een grappig plantje met tere groengele bloempjes in kubusvormige bloeiwijzen. Maagdenpalm en Lievevrouwebedstro zijn ook mooie grondbedekkers die beide langdurig bloeien, want als er zelfs vegetatief van Holwortel en Voorjaarshelmbloem eind mei al niets meer te zien is, bloeit de Maagdenpalm meestal nog. Een voordeel van een boshoeckje met vroegbloeiende planten vind ik ook altijd dat je er de eerste hommelskoninginnen kunt begroeten. Half april moet ik opletten of we geen beukekiemplantenjaar krijgen, want dan moeten die op zichzelf zo grappige kiemplanten bij dozijnen worden uitgetrokken en dan gaat er vaak Bosklaverzuring mee, maar dat is gelukkig lang niet in alle jaren het geval.

Als in de tweede helft van april Paardebloemen en Pinksterbloemen de weiden bestipelen verschijnt in mijn boshoeckje weer een reeks andere planten boven de grond: Veelbloemige salomonszegel, Lelietje der dalen, Fuchs' kruiskruid en op wat meer open plaatsen Wilgeroosje. Ondertussen zijn dan ook jonge plantjes van mijn sleutelbloemen uit zaad van vorig jaar of van het jaar daarvoor als minirozetjes tot ontwikkeling gekomen. Binnen de twee jaar heb ik ze nooit rond een moederplant in mijn tuin zien ontstaan! Soms komen de zaden wel tot op 1½ m van de moederplant tot ontwikkeling.

Uitbundig is de bloei van Gevlekte dovenetel (fig. 3) in de tweede helft van april. Deze plant moet wel de ruimte hebben, maar zij groeit gewillig over puin heen en trotseert dit ongemak op voorbeeldige wijze. Daar vind ik mijn hommelskoninginnen weer terug

met een orangerode thorax vanwege de overvloed aan stuifmeel die de helmhokjes bij het naar binnen duiken van de hommels hebben afgegeven. Met de Gele dovenetel heb ik nog niet zoveel succes gehad en ik zal binnenkort nog weer eens een stukje van de echte wilde vorm in mijn tuin planten, maar niet van de cultuurvorm met de sterk grijswit getekende bladeren. Straks komt trouwens de Witte dovenetel — die al evenzeer bij de hommels in trek is — aan de beurt; deze verkiest een zonnige rand langs het pad. Naarmate de Witte dovenetel armer groeit, wordt minder blad gevormd, maar lijkt het wel of de bloei zeker zo dankbaar is, hoewel de plant toch altijd wel wat stikstof moet hebben.

In mijn weilandje komen elk jaar dezelfde drie Kievitsbloemen terug, die ik eens uit een weiland langs het Zwarte Water meebracht. Uitbreiden doen zij zich niet, maar dezelfde exemplaren komen nu al zeven jaar lang in bloei. Ik ben er nog steeds zo dankbaar voor dat de boeren in Noordwest-Overijssel de Kievitsbloemen zelf ook zo mooi vinden, want wat zouden zij die gemakkelijk met groeistofbespuitingen tegen

onkruiden in het grasland kunnen vernietigen. Op een open ogenschijnlijk droog stukje van een flauwe helling zijn de zaden van Hondstong gekiemd. Precies als Look zonder look is dit zo'n obligate tweejarige plant. Zij is met geen mogelijkheid in het jaar van kieming tot bloei te krijgen, maar vormt een rozet, dat in de winter afsterft en in het volgende jaar een bloeiende plant geeft; na de zaadrijping is haar leven voorbij. Lang niet alle zg. tweejarige planten houden zich zo trouw aan dit schema, want toortsen en Gewone teunisbloem heb ik eventueel na wat kunstgrepen wel degelijk kunnen verleiden om in hetzelfde jaar van kieming nog te bloeien. In oudere flora's worden zelfs Korenbloem en andere winterannuëllen met de echte tweejarigen onder één noemer gebracht. Gelukkig is er in de nieuwste Flora van Nederland van Heukels-Van Ooststroom onderscheid tussen deze levensvormen aangebracht.

Nu ik een akkeronkruid noemde, moet ik U iets aardigs vertellen van mijn lage muurtje dat met enkele rechte hoeken zigzag is gebouwd met zware Betuwse klei als specie. Elk jaar — nu al tien jaar lang — kiemen

Fig. 4.
*Vruchten van de
Beemdooievaarsbek;
links: met rijpe
zaden, rechts: 10
dagen later als de
zaden zijn wegge-
slingerd.*

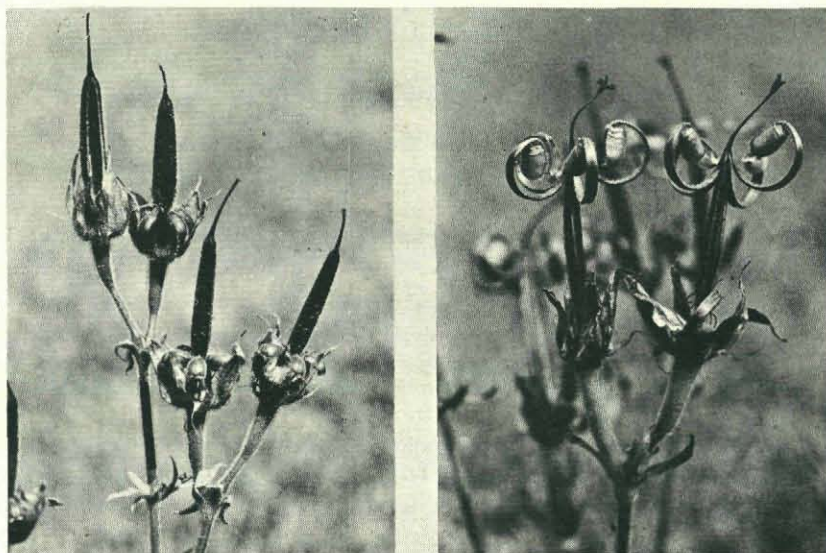

Fig. 5. Zwarte toorts aan het begin van een langdurige bloeiperiode.

er nog steeds onkruidzaden uit de vroegere akker in de voegen en er zijn zelfs heel leuke soorten bij uit de Leeuwebek-akker-associatie (*Linarietum spuriae*). Maar het opvallendste is, dat ò in aantal soorten ò in hoeveelheid daarvan telkens weer de gedeelten die op het noorden zijn gelegen en die welke vanaf ± 12 uur middagzon ontvangen een groot onderscheid vertonen. Op de laatste is de rijkdom nl. steeds het grootst! Eironde leeuwebek bleek daar zelfs temperaturen van 37°C gemakkelijk te kunnen verdragen!

Begin mei komen de bloemen van twee half-schaduwplanten jaar in jaar uit op dezelfde dag in bloei: Stinkende gouwe en Look zonder look. Vaak staan ze al een hele poos in knop, maar dan kan één flinke bui in een

wat droog voorjaar wonderen doen. Gulden boterbloem bloeit er op een vochtiger plek tussendoor met haar onvolmaakte bloemkroon.

In een droger gedeelte met lichte schaduw bloeit de Grootbloemmuur; de afwisseling met de over de grond kruipende Draadereprijs is daar heel mooi. Dit laatste plantje heeft zich in de afgelopen jaren sterk in gazons door het hele land uitgebreid. Vaak vinden gemeenten en ook particulieren het daar ongewenst, maar ik zou U aanraden eens met een klein stukje in Uw tuin te beginnen. Het plantje stelt geen bijzondere eisen aan zijn milieu en is zo dankbaar, dat het zijn tere blaadjes in april-mei vrijwel geheel met een lichtblauw bloemkussen overdekt en dit kan in de loop van de zomer nog eens gebeuren.

In het open gedeelte met de goede kalktoestand is nu aan de voet van een helling de Mannetjesorchis in bloei gekomen. Ik krijg verscheidene jaren achtereen dezelfde planten in bloei en ik moet zeggen dat deze soort in vergelijking met andere op droge plaatsen in mijn tuin groeiende orchideeën het gemakkelijkst in stand is te houden. Met de Keverorchis heb ik overigens ook nooit moeilijkheden. De wortelstokken maken het deze plant vermoedelijk wat gemakkelijker om haar voortbestaan te verzekeren. Toch doen twee zon- en vochtminnende orchideesoorten het nog het best. De eerste is de Gevlekte orchis, waarvoor U een vochtige, venige, zure grond moet creëren. Als U niet teveel concurrentie van andere planten toelaat, kunt U zelfs bloemtrossen van bijzondere lengte verwachten. Op een mineraalrijke, vochtige plek kan de Moeraswespensorchis in de zomer zeer rijk bloeien. Pyrenese ooievaarsbek is een dankbare plant van open gedeelten tegen een zandige zonnige helling. Hij zaait zich gemakkelijk uit en bloeit heel lang. Onder gunstige om-

standigheden kan de plant 's zomers wéér gaan bloeien. Zij kan ook heel goed langdurige droogte verdragen. Cypreswolfsmelk is op die plaats al even fraai en komt altijd één à twee weken eerder in bloei dan Heksenmelk, die het even goed onder zeer droge omstandigheden langs het pad uithoudt. Daar groeit ook Akkerhoornbloem graag, het liefst gesteund door wat zwenkgras. Als daar de grond wat open wordt gehouden, kan er ook Knikkende distel kiemen. U hebt dan later in de bloemen meteen een goede slaapplek voor hommels.

In mijn hooilandje is het altijd weer een verrukkelijk moment als half mei de Scherpe boterbloem haar goudgele bloemen op sierlijke stelen verheft, vooral als wat lager tussen het gras de diepblauwe bloemtrossen van de Gewone ereprijs tegelijkertijd in bloei komen. Merkwaardig dat deze althans bij het begin van de bloei onvergelykbaar mooie bloemkleur geen plaats in de aanduiding van het kleurengamma als „ereprijsblauw” heeft gekregen. Er wordt wél over mos-groen gesproken, maar gezien de variatie in groen lijkt mij dit begrip toch minder duidelijk. Hoewel sommige Nederlandse bloemenamen mij vaak voor het raadsel stellen wat de naamgever destijds kan hebben bewogen om de plant zó te benoemen, is het mij in elk geval wel duidelijk dat men het geslacht *Veronica* ereprijs heeft genoemd!

Nu weer terug naar het meer beschaduwde gedeelte. Daar staat de Donkere ooievaarsbek rijk te bloeien met prachtige donkerpurperen bloemen. Ofschoon ik nooit zoveel zaad aan deze ooievaarsbeksoort zie, blijkt later toch het goede werk van de kleine weidehommelwerksters wel, daar de plant zich zichtbaar uitbreidt. Voor het wit op de grond zorgen Lievevrouwebedstro — door de Duitsers niet ten onrechte Waldmeister genoemd — en Daslook; de laatste verspreidt een sterke uiegeur! Tussen deze

planten heeft zojuist ook de kortstondige bloei van Gevlekte aronskelk plaats gehad. Veel bestuiving krijg ik kennelijk niet, want slechts uiterst zelden zie ik in de zomer de prachtige oranje vruchtkolven. Een plantje met kordate mooie donkerblauwe bloeiwijze vormt in deze omgeving het Kruipend zenegroen, dat met lange uitlopers een heel stuk van de grond in beslag weet te nemen. De Dagkoekoeksbloem prijkt nu met haar zachtroze bloemen op haar mooist en is evenals Groot hoefblad een plant die of mannelijk of vrouwelijk kan zijn. Aan de vruchtdozen naderhand merkt U dat in elk geval wel.

De eerste bloemen van Brem hebben zich intussen geopend. Zodra een bloem door een Honingbij of een hommel bestoven is, klapt de vlag achterwaarts en heeft zij aan haar functie voldaan. Onder de bremstruiken rijst nu Torenkruid uit het rozet omhoog als een stille bescheiden getuige van de Cruciferen-familie. De bloemen van de Veelbloemige salomonszegel komen na een flinke bui eindelijk open en het typisch geurende Robertskruid laat zijn eerste prachtig dieproze geaderde bloemen zien ter voorbereiding op een lange bloeiperiode. Zelfs tussen bakstenen, liefst met wat oude metselkalk eraan, kan de plant met ongeëvenaard mooi bladpatroon in de volle zon gedijen en heeft

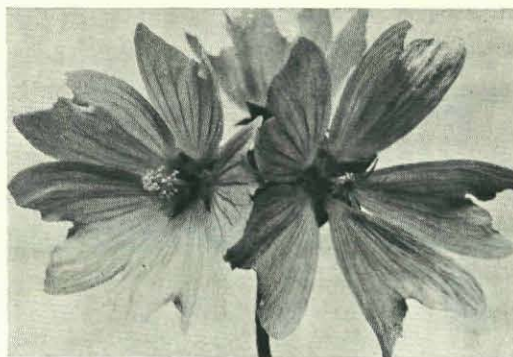

Fig. 6. Bloemen van het Vijfdelig kaasjeskruid; links: eerste dag, rechts: tweede dag.

dan tevens opvallend donkerrood gekleurde bladstelen. De Fijne ooievaarsbek met zijn lichte, dunne, naar buiten gebogen randen van de kelkbladen doet het op een dergelijke plaats trouwens ook goed, maar voor een bloeitijd tot ver in de zomer moet dit tere plantje niet pal in de zon staan. Denkt U er wel aan, dat beide laatste ooievaarsbekken eenjarig zijn!

Terwijl wegen en dijken het met een bloeiende voorjaarsflora uitjubelen kan ik daarvan slechts enkele soorten in mijn tuin herbergen. Maar er moeten een paar Fluitekruidplanten in staan! Ik maai ze nooit, zodat ze dan doorgaans na de rijping van de vruchten afsterven. Evenwel geen nood, want ik houd mijn zode ter plaatse open, zodat telkens weer zaden in de gelegenheid komen zich tot planten te ontwikkelen.

Wat heb ik er nog steeds plezier van dat ik eens in het najaar op willekeurige — en voor de meeste planten niet de aantrekkelijkste — plaatsen wat zaden van Kleine klaproos en Gele ganzebloem heb uitgestrooid. Deze zorgen een groot gedeelte van de zomer voor een leuke kleurafwisseling en komen ieder jaar terug.

Begin juni komt een heel leger van planten in bloei. Om in het vochtige gedeelte te beginnen: Zwarte rapunzel, Adderwortel, Knopig helmkruid en Grote ratelaar. De eerste groeit licht beschaduwde, heeft een interessante bloem en is bescheiden, de anderen hebben voorkeur voor veel licht. Met name Adderwortel kan zich dan ook sterk uitbreiden; de bloei is bijzonder mooi met de rolronde rose aren. Het lijkt wel of de Grote ratelaar het gras zichtbaar wat in ontwikkeling remt, hetgeen heel goed mogelijk is, daar we te doen hebben met een half-parasiet. In het graslandje en tegen mijn dijk bloeien nu Knautia, Veldsalie — met de bloembestuiwingsinrichting die in de schoolboeken vermeld staat — en Breedbladige

ereprijs en begint de Beemdooievaarsbek.

Wat er ook voor boeiends over de eerste drie te vertellen valt, de Beemdooievaarsbek bepaalt toch het aspect, zowel door zijn volmaakte groeivorm, als door de fraaie vorm en kleur van het blad en de al even schitterende bloei. Onbegrijpelijk dat deze sierlijke plant de aandacht van de tuinliefhebbers niet sterker heeft getrokken. De bloemen zijn groot en lichtblauw, terwijl de kelkbladen om de knoppen vooral tijdens het begin van de bloei rood zijn aangelopen. De plant breidt zich sterk uit door middel van zaden, die uit de ballistische vruchten enkele meters ver kunnen worden weggeschoten (fig. 4). U kunt er later dus heel wat vrienden en kennissen een plezier mee doen, wanneer U haar eenmaal in de tuin hebt. Terwijl de eerder genoemde ooievaarsbekken gedurende de winter wat blad behouden, sterft dit bij onze Beemdooievaarsbek reeds in de nazomer geheel af. Des te interessanter is dan in het vroege voorjaar het ontluiten van de roserode spruiten, zo tegelijkertijd met de Voorjaarshelmbloemen. Oorspronkelijk komen mijn ooievaarsbekken uit het rivierengebied in het midden van ons land, waar ik enkele hooilanden weet waarin de Beemdooievaarsbek nog massaal voorkomt en dat bij gewoon boerenbeheer! Overigens zou ik de plant graag wat meer in wegbermen tegenkomen, maar de frequente maaitechnieken hebben dat op de meeste plaatsen onmogelijk gemaakt om van de gevolgen van het spuiten met groeistoffen nog maar niet te spreken.

In een schaduwhoek bloeien Bergbasterdwederik en Dolle kervel. Wist U dat de tere schermen van laatstgenoemde soort zo'n prachtig cachet kunnen geven aan een veldboeket, vooral samen met akkeronkruiden als Gewone klaproos en Korenbloem?

Op droge zonnige plaatsen is ondertussen Hondstong in bloei gekomen. De donker-

Fig. 7. *Engelwortel als gastheer.*

kleurige bloempjes hebben over hommewerkster-bezoek niet te klagen: zij hebben dit van de Donkere ooievaarsbek overgenomen. Straks komen er de bekende vruchten met weerhaakjes aan, die daardoor zo doelmatig kunnen worden verspreid, vooral ook door de mens. Hondstong brengt U misschien evenals mij onze onvolprezen kalkrijke duinen in herinnering. Daar groeien en bloeien ook de Vlieren. Welnu ook in mijn tuin prijken zij op een zonnige plek met hun roomkleurige schotels. Eigenlijk is dat al de vijfde witbloeiende struik of boom: daarvoor bloeiden reeds Eenstijlige meidoorn en Lijsterbes, op de voet gevolgd door Gelderse roos en Rode kornoelje. Kamperfoelie is nu overdekt met geurige bloemen, hoewel de kleur daarvan nooit zo intens is als bij deze lianen in de kalkrijke duinen.

Midden juni is niet alleen de tijd van het

hoogtepunt van de bloei der grassen, maar ook van het zonminnende Jacobskruiskruid en van de droogtebestendige vetkruiden, waarvan Muurpeper de eerste in bloei en gemakkelijkste in groei is. Nachtsilene kan wel droogte verdragen, maar haar bloemen gaan doorgaans pas tegen de avond open, alleen bij flink vochtig weer ook overdag. Even later volgen Wilgeroosje, Echte valeriaan, Vogelwikke en Veldlathyrus. Wilgeroosje wil graag wat ruimte hebben, Valeriaan blijft meestal wel ter plaatse en voor de beide langbloeiende vlinderbloemigen moet U wat klim-mogelijkheden scheppen, vooral voor Vogelwikke. In de schaduw zijn op wat steenachtige grond Muursla met haar prachtig gevormde tere bladeren en langs de dijkhelling Ossetong en Muskuskaasjeskruid gaan bloeien. Voorzichtig heeft Zwarte toorts (fig. 5) — de enige overblijvende soort

van dit prachtige geslacht — haar eerste bloemen met paarswollen meeldraden geopend. Deze plant doet het veel gemakkelijker in de tuin dan velen denken, hoewel wat kalk in de grond wel zeer op prijs wordt gesteld. Maar zelfs tussen de tegels van de stoep langs mijn huis komen de Zwarte toortsen tot ontwikkeling. Kroonkruid is ook een heel dankbare plant op een sterk zonnig, liefst wat hellend stukje, in de buurt van het prachtige Gedoornst stalkruid, dat al even eerder met haar bloei is begonnen. Daar bloeit ook de Ruige weegbree met lila helm-draden in de bloeiwijze.

Rond 1 juli is er weer een hoogtepunt in mijn tuin. Dan komt de Kruidvlier in bloei met nog grotere en mooiere bloemschermen dan de Gewone vlier. De helmknoppen zijn rose gekleurd; de bessen worden glimmend zwart en daarna sterft de plant bovengronds af om zich via een zeer actief kruipende wortelstok in het volgend jaar elders te openbaren, waarbij een opmars van 2 meter per jaar tot haar mogelijkheden behoort. Dit is dus vooral een plant die wat ruimte behoeft en zij moet de gelegenheid krijgen haar eigen plaats te vinden. De grond moet voor een goede groei niet te vochtig zijn, anders krijgt zij wel veel blad maar een schrale bloei, zoals mij o.a. is overgefallen in het mooie instructieve plantsoen voor wilde planten te Amstelveen.

De grote toortsen, die ik wat naar achteren in mijn tuin heb gezet, openen nu ook hun eerste bloemen. Er staan Stalkaars en Windbloemtoortsen met grote en Koningskaars met kleinere bloemen en zelden vertakte aar. Zij groeien lang uit, soms wel tot 2½ m! Een verwant, het Mottenkruid, met een voor toortsen afwijkende bloeiwijze en bolronde vruchten, elk op een apart steeltje, mag weer een plaatsje vooraan hebben. Hoewel vanwege een goede compositie en ruimtelijke werking de grote toortsen dan wat achteraan

staan, mogen zij toch beslist niet buiten mijn bereik komen voor het doen van waarnemingen aan de bloemen, en ook U moet vooral niet nalaten eens te kijken hoe deze bloei in zijn werk gaat. De op het eerste gezicht schijnbaar wat willekeurige wijze van het ontluiken der bloemen op verspreide plaatsen aan de aar verloopt heus volgens een vast patroon, dat echt niet zo moeilijk te ontraadselen is.

Er komen begin juli nog heel wat andere planten bij. In het vochtige gedeelte gaan de donzige, geurige bloemen van de Moeraspirea open en ook die van de Gewone wederik in pyramidevormige bloeiwijze, terwijl in het weitje met Beemdooievaarsbek die nu over het hoogtepunt heen is, het Vijfdelig kaasjeskruid de bloei begint over te nemen. Bij deze sierlijke langbloeiende zomerplant moet U vooral eens op de prachtige zacht-rose protandrische bloemen letten (fig. 6). Vóór het eigenlijke opengaan is het puntje van de bloemkroonbladeren al enkele dagen uit de knop zichtbaar. De eerste dag dat de bloem zich wat schuchter heeft geopend, bloeien de talrijke van onderen tot een buis verenigde meeldraden. De tweede dag verschrompelen zij en spreiden de stempels zich uit, terwijl deze op de derde dag verwelken en de uitwendig zichtbare historie van de bloei tot het verleden behoort. Dit spel van opgaan, blinken en verzinken houdt zeker zes weken aan, tot groot vermaak van hommels en bijen.

De Langbladige ereprijs zorgt in dezelfde omgeving voor de blauwe kleur en wil graag in aaneengesloten groepjes groeien. Af en toe moet ik de mooie plant helaas wat inkorten. De Haagwinde opent nu haar eerste grote witte klokken, terwijl op een drogere plek St.-Janskruid is gaan bloeien.

Een geurende rijkbloeiende hoek wordt door twee lila-lichtpurperen Labiaten uitgemaakt, die een mooie aaneengesloten vegetatie vor-

men: Hertsmunt en Wilde marjolein. Niet alleen voor de mens is de kruidige geur aantrekkelijk: ook tal van insecten zijn hier zeer gevoelig voor of zou het de kleur moeten zijn die voor hen zo boeiend is? Dit laatste lijkt mij niet (helemaal) het geval te zijn, want als de bloei van genoemde soorten in augustus wat gaat tanen, stappen alle vrienden met zichtbaar evenveel genoegen over op kruiskruiden en Guldenroede met hun prachtige warmgele bloemen, ja verdringen elkaar daar zelfs. Deze zomer zag ik op Guldenroede zóveel vliegen dat men op zonnige dagen — en die waren er vele! — van een afstand gezien nauwelijks over gele bloemen kon spreken! Bosrank — een echte liaan die alle struiken en bomen wel wil overgroeien — is in bloei gekomen en zal het tot in september volhouden, ook al weer zeer tot genoegen van de insecten. Knautia en Scherpe boterbloem lijken een tweede bloei te beginnen, terwijl Zwarte toorts overal in volle pracht tussen andere planten op drogere groeiplaatsen prijkt. Tegen mijn rivierdijk komt Kleine bevernel in bloei; in het beschaduwde gedeelte lichten de eigenaardig gevormde groengele bloemen van Valse salie op.

Eind juli gaat Fuchs' kruiskruid in een vruchtbaar bosstukje bloeien. Op een plaats in de volle zon wordt het geel hoog gehouden door Boerenwormkruid met zijn onaf-

scheidelijke zijdebijtjes.

Maar ook augustus komt nog met nieuwe bloemen. Van de Umbelliferenfamilie is het Engewortel met een onvoorstelbaar vliegenbezoek (fig. 7) en laat ik het sierlijke Heggedoornzaad niet vergeten dat met zijn ruwe stengels en bescheiden kleine schermmpjes ook een plaats in de augustus-tuin verdient. Van de Composieten vallen er nog drie te noemen, nl. het majestueuze Lancetbladig kruiskruid, het Schermhavikskruid en de Guldenroede. Opvallend sterk kan de eerste soort zich vegetatief uitbreiden, zelfs op drogere grond, als zij maar in de zon staat. De bloeiwijze is zelfs nog royaler dan die van Fuchs' kruiskruid. Alleen kiemplanten zie ik er nooit van! Mogelijk vormt de droge grond de beperkende factor bij de generatieve voortplanting en is dit het criterium, waardoor het voorkomen van de plant in de vrije natuur vrijwel uitsluitend tot het rivierengebied beperkt blijft.

Maar met de kiemplanten in het algemeen is het overigens nog niet afgelopen, want nu pas is Heggeduizendknoop tot ontwikkeling gekomen. In september zal deze late eenjarige zich door alle struiken heen omhoog proberen te slingeren. Tenslotte bloeit als laatste de Herfsttijloos in mijn graslandje en rijpen de bessen van Vlier, Vogelkers, Boksdooorn en Wilde liguster. Het bloeiseizoen is dan voorbij.

De opmars van de Bonte vliegenvanger

A. SMIT.

De opmerkelijke vogelaar zal de laatste jaren wel hebben bemerkt dat het simpele liedje van de Bonte vliegenvanger veelvuldiger werd gehoord dan ooit. Een fietstocht of wandeling door Nunspeet leerde mij per-

soonlijk dat de soort ook gewoon was geworden in de dorpsuintjes. Als nestkastenier kon ik de toename nog duidelijker aantonen. Onze terreinen kregen in de loop der jaren een hoger percentage bewoning door Bonte